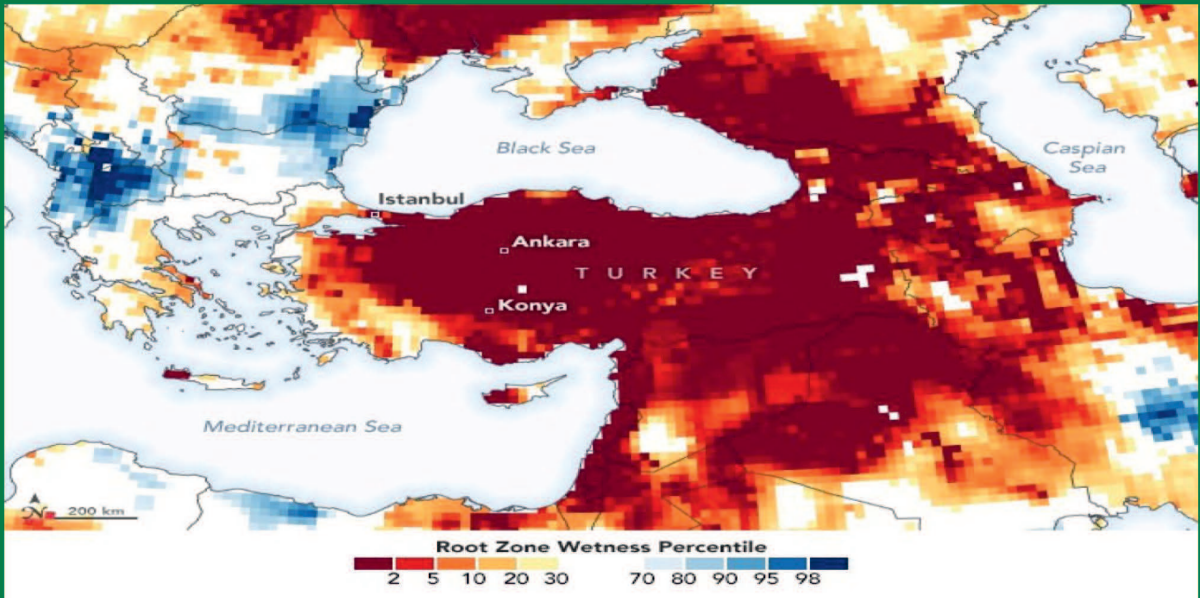

**HES PROJELERİ
DOĞA KATLIAMIDIR**

SARIM HAVZASI TANITIM KİTAPÇIĞI

NASA TARAFINDAN ÇEKİLEN TÜRKİYE'NİN SU REZERVİ HARİTASI

SARIM HAVZASINDAN...

Sarım Havzası ve Çevresi
Doğal ve Kültürel Mirası
Koruma Derneği

İletişim: SARIM- DER
Rız/Sağgöze Köyü/Genç-Bingöl

Emin TURHALLI
Tel. +90 507 294 68 65

Sarım Havzası

A- Coğrafyası

Kuzeyde Genç ilçesinin yüksekliklerinden Muş Güneyine kadar uzanan ve karların hiç eksik olmadığı Çotela Dağı'na, Güneyde ise Neolitik çağdan kalma oyma mağaralarıyla Geliyê Godernê vadisine kadar uzanır. Doğuda Mirsmayil, Şen Yaylaları sırtları, Kalbadin, Kuyi Kavıro yüksek sıra dağları ile çevrilir. Batıda Lice arkasından Lis ve Adem dağları, Genç arkasından Ziyara Koz ve Şeytan Kayalıklarına kadar uzanır.

Sarım Havzası Diyarbakır-Bingöl-Muş ve kısmen de Batman şehirlerinin kesiştiği geniş ve uzunca yeşil bir vadidir.

Sarım Havzası, Çotela dağından -Geliyê Godernê'ye 75 km, Serila'dan Dêdvan Ziyaret dağına 50 km genişliğinde devasa bir vadidir. Sarım Vadisi, özel iklimi, bakire kalmış doğası, orman ve yemyeşil otlakları ile dünyada benzerine az rastlanan bir doğa harikasıdır.

Çotela dağı zirvesinde yağmur damlası güney yamacına düştüğünde Dicle, kuzey yamacında düştüğünde de Fırat nehri ile buluşur.

Fırat ve Dicle nehirlerinin kardeşliği bu sıfır noktada, Sarım Havzasının sınırlarında gerçekleşiyor.

Ufacık bir esinti ile açısı değişen bu iki damla su farklı yollardan dört ülke sınırlarını aşmış 4800 km yol aldıktan sonra Şattül Arap'ta buluşur. Dünyada böylesine bir doğa olayının yaşandığı bir coğrafyanın olabileceğini hayal etmek bile, doğa karşısında insana bir dinginlik verir.

Sarım Havzası dört ana vadi ve iki kesitten oluşuyor.

Diyarbakır/Lice- Bingöl/Genç il sınırı

A- Sarım Havzasını Besleyen Vadiler

I- Kavar-Yazıkonak Vadisi- Lis, Adem ve Ziyara Koz dağlarından süzülerek gelen kar sularıyla beslenir. Mevsimlere göre debisi değişse de yaz aylarında bolca balık avlanan temiz ve berrak suyu ile bilinen yemyeşil bir vadidir. Bu vadiye yaşayan insanlar hem tarım hem de hayvancılık ile geçimlerini sağlarlar.

II- Hızgınoş Vadisi- Qervaş ve Çotela dağlarının eriyen kar sularıyla beslenen ormanlarla kaplı sarp kayalık ve vahşi doğal özellikleriyle bilinen, Şênan aşiretine bağlı köylülerin yaşadığı vadidir. Bu vadiye köyler daha çok hayvancılık ile geçinir. Kısmen de tarım yapılır.

III- Tavz- Geyikdere Vadisi- Çotela, Mirsmayil ve Şen Yayla dağlarına kadar uzanan birkaç vadinin birleşmesinden oluşan vadidir. Bu vadinin alt kesimleri ormanlık, yukarı kısımları ise geniş yayla ve steplerden oluşuyor. Fransa, İtalya, Yunanistan ve Balkanları yaşayıp gören şahısların söylemine göre bu vadiye görülen otsu bitki türlerinin çokluğu, bu ülkelerin hiçbirisiyle mukayese edilmeyecek kadar zengindir. Bu vadiye dağınık halde bulunan köylerin temel geçim kaynağı hayvancılık ve arıcılıktır.

iv- Ziktê Vadisi- Dêdvan Ziyareti dağı ve Merkin yaylalarında eriyen kar sularıyla beslenen dağ silsilesinin bitiş kısmı Gavnor-Xılboç arasında Sarım Suyu ile birleşir. Ziktê köyü ile Maştag, Xılboç, Gorcalın mezraları bu vadiden akan suyla hayat bulur. Bu vadiye yaşayan köylüler hem tarım hem de hayvancılık ile geçimlerini sağlarlar.

Daha doğuda Kuyi Kavıro ve Kalbadinden akan su ile beslenen Gomag Deresi ile Gomak Köyü, Adrok ve Sertuti mezraları yaşama olanağı bulur. Diğer vadilere göre göreceli daha küçük olan Gomak deresini de bu vadiye eklemek gerekiyor.

B- Sarım Vadisi'nin Güney Kesiti

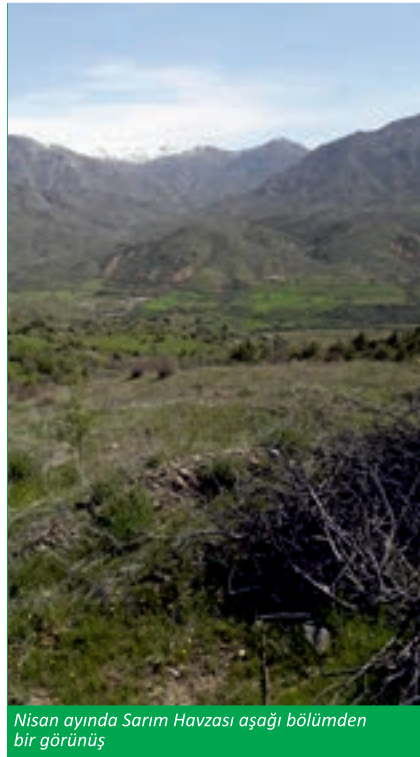
HES ve barajın inşa edilmesi planlanan, Lice'ye bağlı Gavnor Köyünün aşağısındaki verimli tarım arazilerinden oluşuyor. Bu kesit Hasankeyf'e kadar uzanır.

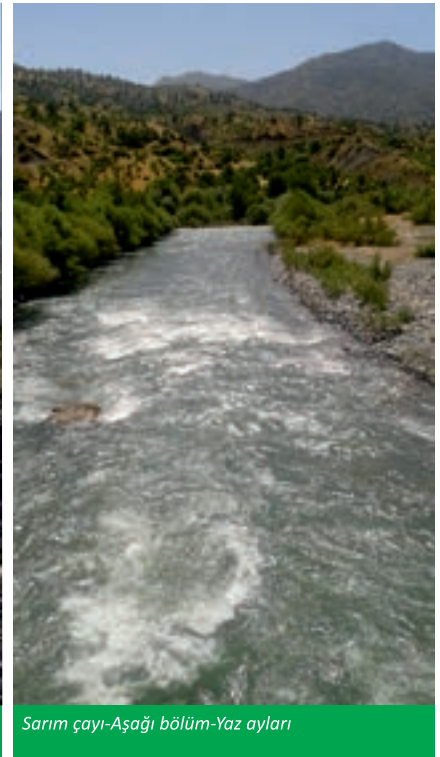
Sarım çayının üç ana damarı besleyen küçük derelerden biri
-Derin Dere-Dero Xoridan bir görüntü

Sarım Havzası aşağı bölüm-Pêçar-Gavnor köylerinin beslendiği su.

Nisan ayında Sarım Havzası aşağı bölümden bir görünüş

Sarım çayı-Aşağı bölüm-Yaz ayları

C- Sarım Havzası Tarihi

Sarım Havzasının tarihi ile ilgili yazılı kaynaklar ya yoktur, yada bilinmiyor. Ancak tarihi kalıntılar itibarıyla Roma, Sasani, Ermeni mezarlıkları ve Neolitik çağdan kalma oldukça zengin verilere rastlanmaktadır.

Sarım Vadisi daha çok Riz (Sağgöze) köyü ile ünlenmiş bir vadidir.

Riz, Sümerlerden kalma bir isim. Rij yada **Rêj** Sümer dilinde yamaçlardan akan sınırsız sayıdaki gözeler verilen isim olarak biliniyor. "Rêj" ismine uygun olarak gerçekten de Riz'in yukarı yamaçları Serçime, Hopıldag ve Borsinga dediğimiz yamaçlardan sayısız göze aşağılara doğru akmakta Riz'e yemyeşil ve harika güzellik ve bereket katmaktadır.

Bazı yaşlılar "Riz'in" Ermenice'de Cennet anlamında kullanılan bir deyim olduğu da söyler.

I- Riz'in en büyük tarihi yapıtı Dız Dağı tepesinde yer alan, Romalılardan kaldığına inanılan ve yontulmuş kara taşlardan inşa edilen harabeye dönmüş manastırdır. Yerleşik inanışa göre burada Karun hazineleri saklıdır, ancak bu hazine sihirle korunmaktadır. Korku ve kutsallığın iç içe geçtiği karmaşık inanç ve duygularla bura köylüleri harabeye dokunmamış, korumuşlardır. Ancak 1993 ve sonrasında köylerin boşalmasını fırsat bilen yabancı

Derê Milbog-Merkin Yaylası- Tarihi bir yapıt

Merkin yaylasından bir görünüm

hazine avcıları burada büyük tahribatlar yapmış, tepeyi yıkarak yıkıntı haline getirmiştir.

II- Mirsmayil- Mir İsmail Dağ Tepesi- Tepenin tam üstünde volkanik bir göl bulunuyor. Yaz ayları sonuna doğru suları çekilir, çamur bir alan haline gelir. Yaşlı dağ olması nedeniyle kalın ve verimli bir toprak örtüsüyle kaplıdır. Anlatımlara göre Şah İsmail'in ordusu burada uzun bir süre konaklamıştır. Salgın bir hastalık nedeniyle ölen yüzlerce asker buraya gömülmüştür. Burada mezar türü çok sayıda tarihi kalıntılara rastlanmakla birlikte bina anlamında toprak yüzeyinde yapılara rastlanmamaktadır.

III- Merkin Yaylaları- Zazaki dilinde "Mergin-Yeşil çimenlikler alanı" anlamına gelmektedir. Merkin yaylaları dört mevsim boyunca sayısız çimenliklerle bezenmiş step bir coğrafyadır. Burada çeşitli yazı ve işaretlerin bulunduğu bir mağara ve granit kayalar üzerine kazılmış Neolitik çağdan kalma olduğu düşünülen anlam verilmemiş işaretler mevcut. Köylüler burada cinlerin yaşadığına inanırlar. Bundan olacak ki kimse yazı ve yazıtlara dokunmamıştır.

D-iklimi

I- Sarım Havzası dünyada eşine az rastlanan özel bir klima-iklime sahiptir. Yüksek dağlarla çevrili olduğu için vadi derinlikleri ılıman bir iklime sahipken yukarılara doğru çıktıkça karasal iklim özellikleri görülür.

Örneğin Haziran ayında vadi derinliği olağan mevsimini yaşarken Kuzey yada doğuya doğru yüksekliklere çıktıkça karlarla karşılaşsınız ve geceleri dayanılmaz düzeyde serin olur. Aşağılarda otlar ve ekinler sararmışken, yükseklerde ağaçlar daha yeni yeni tomurcuklar açar, eriyen karların altından otlar, çiçekler yeşerir. Kısacası, Sarım Havzası yüksekliklere göre dört mevsimin aynı anda yaşandığı Latince'de "Privé" adı verilen "Özel Klima"ya sahip dünyada ender rastlanan özel bir coğrafya parçasıdır.

Kışın çok kar yağar. Bahar ve Sonbahar'da çok yağmur alır. Yaz aylarında ise iklimi dengeler biçimde birkaç defa yağmur yağar. Böylece toprak sürekli canlı kalır, gözeler kurumaz.

Sarım havzası yüksek dağlardan süzülüp gelen temiz, berrak ve tadı mükemmel soğuk sularıyla da meşhurdur.

Sarım Havzası Merkin Yaylası- Temmuz ayında bir görünüş

II- **Sarım Havzası**, onlarca kilometre çapındaki coğrafi genişliğin iklim yapısında momentum rolünü oynayan bir döngüye sahiptir. Herhangi bir alanda yapılacak olan baraj yada HES sadece o alanı etkiler. Ancak Sarım Havzası üzerinde yapılacak bir baraj yada HES tesisleri, Diyarbakır-Bingöl-Muş ve Batman sahalarının iklimini

de ciddi boyutlarda etkiler. Daha açık bir ifade ile adı geçen bu şehirlerin iklimini belirleyen Sarım Havzasıdır. Sarım Havzasının Kuzey ve Güney kesiti sıra dağlarla kesilmiştir. vadiler dağ ile ova arasında adeta soluk borusu görevini görür. Ovalık alanda ısınan hava yükselerek dağları aşarken dağlardan serin esintiler de ovalık alana iner. Bu niteliğiyle Sarım Havzası "hava değişimi geçiş hattı" niteliğindedir. Yüzyıllardır bura insanı bunu böyle tecrübe edinmiştir. İklim bilimsel bir ekip çalışması bunu her yönüyle doğrulayabilir.

Sarım havzasının geniş bir alan iklimini belirleyici konumda olması nedeniyle "**Dünya İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesinde**" belirtilen özellikler taşımaktadır. Bu nedenle doğal sit alanı olarak korunmaya alınması gereken bir coğrafyadır.

İklim sorunu bir coğrafyanın yada bir devletin sorunu değil, küresel ve yaşamsal bir sorundur. Şirketlerin bu doğal dengeyi bozma hak ve yetkileri yoktur. Sarım Havzası üzerinde Baraj ve HES'lerin inşa edilmesi halinde en az üç büyük şehir iklimi olumsuz etkilenecektir. Söz konusu coğrafi alandaki iklimin Sarım Havzası üzerinden belirlendiğine ilişkin bilimsel bir çalışma ve etüt mutlaka yapılmalıdır.

Sarım Havzası aşağı bölüm- Kasım sonu-Aralık ayları

E-Doğal yaşam

i- Riz çayında su samurları, yaban ördekleri, sayısız balıkçıl kuşlar ile birlikte çok sayıda değişik balık türü yaşar. En çok görülen balık türü ise alabalıktır.

ii- Yabani meyve ağaç türlerinin çok olması burayı adeta bir kuş cenneti haline getirmiştir. Güvercin, keklük, kartal, şahin, doğan, renga renk onlarca serçe türü, bülbül, Karga, alakarga, hüdhüd, papağan ve adını sayamayacağımız çoklukta kuş türüne her mevsimde rastlamak mümkün. Alanın vazgeçilmeyen temel kuşu ise kınalı keklüktür. Yaz aylarında vadinin her bölgesinde onlarca kınalı keklük sürüsüyle karşılaşmak mümkün.

iii- Ağaç hayvanları olarak sansar, sincap, beyaz, gri, siyah, sarı, kızıl sincap türleri ile, tavşan en sık görülen yaban hayvan türleridir.

iv- Etçil yaban hayvanlarından ayı, tilki, çakal, kurt, kaplan, vaşak, dağ kedisi en sık rastlanan yabani hayvanlardır.

v- Ot yiyen yabani hayvanlardan en sık rastlanana çengel boynuzlu yaban keçisi ve yabani domuzdur. Bununla birlikte zaman zaman yaban koyunu, yaban sığırtı türü hayvanlara da rastlanmaktadır.

vi- Alanda hırsızlık olayları yok denecek kadar az olduğu için Genç, Lice, Hazro, Kulp ve Solhan köylüleri bahar aylarında tek tırnaklı (at, katır, eşek) hayvanlarını serbest bırakır. Geniş yayla otlaklarında aylarca otlayan hayvanlar doğaya ayrı bir güzellik katar.

Bitki Örtüsü

i- Ağaçlı bitki örtüsü genellikle meşe-sedir yabani kavak ağacı türlerinden oluşur. Gevüç adı verilen yabani alıç, dığdığın, yabani armut, incir, acı badem, yaban elması, kuşburnu, kezvan, tavşan gülü ve onlarca değişik türden yabani ağaç türlerine rastlamak mümkün. Kuşlar, tilkiler, tavşanlar bu ağaçların meyveleri ile beslenir.

ii- Kültür ağaçları dediğimiz ağaçların bütün türleri bu özel iklimde yetişiyor. Ceviz, dut, badem, elma, erik, kayısı, kiraz, vişne, armut, üzüm temel meyve ağaçlarıdır. Her köylünün bahçesinde bu ağaçların tümüne rastlamak mümkün. Köylerin temel ve asli ağacı ise yüksek üretim ve kalitesiyle Ceviz ağaçlarıdır. Son yıllara kadar temel geçim kaynaklarından biri ceviz üzerine idi. Denilebilir ki başta Riz olmak üzere Sarım Havzası Cevizi dünyada meşhur olan Fransa Grenoble cevizinden kat be kat üstün kalite ve niteliktedir. Geniş yapraklı dut ağaçlarının çokluğu nedeniyle 1980'li yılların sonuna kadar koza üretimi önemli bir gelir kaynağı idi. Çin'den ipek ithali nedeniyle şimdilik koza üretimi durmuştur. Ancak dut üretimi hala devam etmektedir.

iii- İklim ılıman ve arazi sulak olduğu için bir tarladan yılda en az iki bazen de üç defa ürün alınabiliyor. Kasım ayında buğday ekilir, Haziran'da biçilir. Sonra darı ekilir. Eylül ayında biçilir. Arazi iki hafta nadas ve dinlenmeye bırakıldıktan sonra turp ve pancar ekilir. Kasım ayında sökülür ve tekrar buğday ekilir. İklimin ılıman ve arazinin sulak olması nedeniyle aynı zamanda kültür bitkisi olarak her türlü sebze ve meyve yetişir. Buğday, darı, arpa, yulaf, mercimek, nohut, mısır, fasulye, domates, kavun-karpuz, salatalık, patlıcan, biber her köylünün tarlasında yetişen ürünlerdendir. Arazinin verimli olması nedeniyle son yıllara kadar köylüler şehirden sadece gaz, şeker elbise ve kapkacak alırlardı. Alanın verimi ve özgün ekonomik modelinin sunduğu olanaklar nedeniyle onlar şehirlilere değil, şehirliler onlara muhtaçtı.

Sarım Havzası-Diyarbakir tarafındaki genel görünüşünden

"Köylüler bu memleketin efendisidir" deniliyor. Sarım Havzasında yaşayanlar bu ülkenin efendisi değildi, ama kendilerinin efendisidirler.

Savaş ve kuraklık dönemlerinde görülen kıtlık hiçbir dönemde bu bölgede görülmemiştir. Kıtlıkla boğuşan ova köyleri buradan beslenmiştir. Örneğin II. Dünya savaşı yıllarında yaşanan kuraklık ve erkeklerin silah altına alınması nedeniyle ülke genelinde bir kıtlık yaşanırken, Sarım Havzasının sulak ve toprağının verimli olması nedeniyle Diyarbakır ve ilçelerine buradan yiyecek ve erzak yardımı yapılmıştır.

iv- Sarım havzasında yüzlerce hatta binlerce bitki türüne rastlamak mümkün. Meşhur Bingöl balı bu çiçeklerden üretiliyor. Köylüler bazen de şifa otları diye çok sayıda çiçek toplayıp çay niyetine kullanılıyor.

v- Sarım Havzasında yetişen her canlı türü gibi insanları da seçkin ve zekidir. Şehirlere gidip okuyan tüm köylü çocukları okullarının en başarılı öğrencisi ve üniversite sınavlarında derece sahibi olmuşlardır. Coğrafya verimliliği ve özel iklim bura insanının genetik zekâ düzeyi üzerinde olumlu etkilerde bulunmuştur.

iv- Bitki faunası olarak yüzlerce ve belki de binlerce çiçek türünü burada bulmak mümkün. Arılar, ağaç kovuklarında, kayalıklarda bal yapar. Yine meşhur Bingöl Balı'nın önemli bir kısmı bu bölgede yetişen çiçek türlerinden üretilir. Mevcut durumda yüzlerce arı kovanı, alanı adeta doldurmaktadır.

vi- Kanser hastalığına iyi gelen ışkın, step güneş çiçeği, kenger türlerinin tazesini Nisan ayı ortalarından Ağustos ayı sonlarına kadar bulmak mümkün. Yararlı bitki faunası olarak bu alan keşfedilmeyi bekleyen büyük bir doğa hazinesidir.

Séz - Yabani doğal alıç

F- Sarım Havzası Doğası

Sarım Havzası etrafı yüksek dağlarla çevrili derin vadiler, yüksek stepler ve yerleşim yerlerinin olduğu küçük düzlüklerden oluşur.

I- Vadilerin tümü yeşildir. Dağlar belli bir yüksekliğe kadar yeşil, daha sonra ağaçlar seyrekleşir, geniş ve yemyeşil otlaklar başlar. Yöre halkının inanişına göre "yaş ağaç kesmek günah" olduğu için orman ve ağaçlar bu inaniş ve kültürün doğal sonucu olarak korunmuştur. Vadinin yeşil kalmasında ve doğal bitki örtüsünün korunmasında "yaş ağacı kesmenin günah olduğu inancı" etkili olmuştur.

1990'lı yıllarda alandaki tüm köyler yakıldığında bağ ve bahçeler de yakılmış, bununla da yetinilmemiş, yabancı meyve ağaçları ya kesilmiş ya da yakılmıştı. 2002'den sonra köylerine dönen köylüler yetiştikleri her köşeye fidan dikmiş, köylerini ve vadiyi tekrardan yeşil büründürmüştür. Devlet yardımı ve teşviki olmadan kendi imkanlarıyla on binlerce fidan diken bir başka bölgenin olduğuna tanık olamadık.

II- Onlarca dereyle birlikte Sarım suyunu Elmiran, Hızgınoş , Hêrkin ve Ziktê çayları besler. Bu çayların debisi mevsime göre değişir. Her üçünde de değişik balık türleri ve çeşitli canlılar yaşar. Çevreleri sürekli yeşil otlarla kaplı olduğu için besi hayvanları için aynı zamanda birer otlak niteliğindedir. Yine bu dere-çayların kenarlarında değişik yabancı meyve ağaçları bulunur. Yabancı ceviz, üzüm, kuş üzümü, incir, acı badem gibi.

Sarım havzasına doğal güzellik katan ve çekici kılan aslında bu vadilerdir. HES yapımı durumunda bu vadiler kuruyacak, canlı türleri ve bitkiler yok olacak, köylülerin yaşam alanları tahrip

olacaktır.

Ha keza bu derelerin oluşturduğu birer doğa harikası onlarca şelale vardır. Merkin yaylalarından akan derenin oluşturduğu Mezragor Şelalesi başka bir doğal güzeleliğe sahiptir.

III- Sarım vadisinin beslendiği dağlar köylülerin etli dediği kalın toprak örtüsüyle örtülü yaşlı dağlardır. Bu nitelikleri itibarıyla çorak dağlar değil, ürün veren dağlardır. Bahar ve yaz aylarında renga renk çiçekler ve yabancı meyve ağaçlarıyla bu dağlar adeta süslü birer gelini andırır.

Güneyde Şevşin ve ve Lis dağı, Kuzeyde Çotela ve Mirsmayil, Doğuda Merkin ve Dêdvan Ziyaret dağı, Batıda Zimme, Kuç ve Ziyare Koz dağları bir halka gibi vadiyi sarmaktadır. Yukarıdan bakınca manzara adeta cenneti andırmaktadır. (Askeri helikopterle alanın üzerinde dolaşan Hasan Cemal'in 1992 Cumhuriyet gazetesi yazılarından).

IV- Türkiye'de ormanlık alan gün geçtikçe azalırken köylülerin ağaca ve ormana kutsallık derecesinde yaklaşımı coğrafyanın ormanlık ve yeşil kalmasını sağlamıştır. Genelde meşe ağaçlarından oluşan orman, iklimi serin tutmakta, yabancı hayatın sürekliliğini sağlamaktadır. Bu ormanlarda hemen hemen her türden yabancı hayvan türünü görmek mümkün.

Sarım Havzasını benzersiz kılan onun bu doğal güzeleliğidir. Ona bu doğal güzeleliği veren iklimi ve dağlardan özgürce akan sularıdır.

Sarım Havzası insanın doğaya sadakatini gösteren bir resim.

Sarım havzasında bir dere kenarı ve bir yaz günü.

Mezragor Şelalesi

Ziktê-Maştag kuzeyinden Merkin yayla sırtında bir yaz günü

G- Nüfus

Sarım Havzası iki bölümden oluşur.

Birinci Bölüm Çotela dağından Lice'ye bağlı Gavnor'a kadar uzanan yaklaşık 75- 80 km uzunluktaki vadidir. Burası dağlık alandır. Bu bölümde yaklaşık 50 köy/mezra bulunmaktadır. Toplam nüfus ise 10 bin civarındadır. Bu köylülerin tümü tarım ve hayvancılıkla geçinmektedir. Sözü edilen bu nüfus sadece Sarım Havzasında yaşayan ve buradan yaşamlarını sağlayan insan nüfusudur. Sarım Havzasının tahrip edilmesi durumunda dolaylı olarak bundan olumsuz etkilenecek insan sayısı yüz binlerle ifade edilebilir.

İkinci bölüm ise Genç sınırının bitişi ve Kulp-Lice sınırlarının başladığı ikinci bölümdür. Diğer bir ifadeyle barajın yapılacağı yerin güneyi ve aşağısında kalan bölümdür. Bamusi Köprüsüne kadar (Lice-Kulp sınırı) uzanan bu coğrafi kesimde onlarca köy bulunmaktadır ve bu köylerin tümü Sarım çayının yarattığı verimle tarım ve hayvancılıkla geçinmektedirler. Tahminen bu alanın üzerinde 30 civarında köy bulunmaktadır ve nüfusu 7-8 bin civarındadır.

HES'lerin yapılması durumunda bu nüfusun tümü işsiz kalacak ve göç etmek zorunda kalacaktır. Doğal yaşama ve üretime alışkın bu insanların göçmen durumuna düşmesi beraberinde ruhsal sağlık problemlerini getirecek erken ölümlere ve bunalımlara neden olacaktır. 1990'lı yıllarda yaşanan köy yakma olaylarından sonra neredeyse bu köylerin tüm yaşlıları şehir yaşamına ayak uyduramayarak ölmüş, bazıları da intihar etmiştir. HES'lerin yapımı sonrasında benzer olayların yaşanması oldukça yüksek bir ihtimaldir.

Sarım Havzasında doğa-insan ilişkisi hiçbir yere benzemeyen bir bütünlük vardır. Bu bütünlüğün tahribatı yöre insanında derin yaralar açacaktır.

H- Ekonomi

Dönemine göre geçim kaynakları değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte değişmeyen temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

I- Köylerin boşaltılmasından önce (1990 ve öncesi) tarım ve hayvancılıkla birlikte ceviz üretimi ve ipekçilik önemli geçim kaynaklarıydı. Ceviz ağaçları 40-50 yaşlardan sonra yüksek ürün verir. Yeni dikilen fidanlar mevcut durumda ancak ihtiyacı karşılamaktadır. İpek üretimi ise Çin'den yapılan ithal nedeniyle sıfırlanmış durumdadır.

II- Arazinin sulak olması nedeniyle köylüler kalitesi yüksek beyaz fasulye, nohut, mısır, domates ve karpuz gibi ürünler yetiştirmektedirler. Bu ürünlerin doğal-bio ürün olması nedeniyle normal ürünlerden çok daha yüksek fiyatlara alıcı bulmaktadır.

III- Çiçeklerin bolluğu nedeniyle şu an tonlara ulaşan meşhur Bingöl balı üretilmektedir. Birçok aile bal üretimiyle geçimini sağlamaktadır. Ayrıca dışarıdan gelen gezici arıcılar da yaz aylarında bu dağlara kovanlarını yerleştirmektedir.

IV- Değişik şifalı otların çokluğu köylüleri doğal çay üretimine yöneltmiştir. Köylüler topladığı bu şifalı otları kurutarak çay haline getirmekte, kendi olanaklarıyla şehirlerde satmaktadırlar.

Doğal ürünleri kendilerine yeten köylülerinin iş sorunu yoktur ve işsizlik sıfır derecededir. HES'lerin yapılması durumunda 10 bin insan işini kayıp edecek ve göç etmek zorunda kalacaktır. Burada üretilen ürünleri şehirlerdeki yüzlerce esnaf da işini kayıp edecektir.

Sarım Havzasında doğada yetişen dağ üzümü

Kezvan ağacı - Temel kuşyemi ve fıstık ağaçlarının anası- Sarım havzasında yabani hayatı süsleyen bu ağaçtan yüzlerce ve hatta binlerce ağaç/kök bulmak mümkün. Kezvan ağacının sakızı ve yağı hekimlikte kullanılıyor.

I- Doğal Enerji Kaynağı

HES'ler enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmaktadır. Sarım Havzasının keşfedilmemiş devasa enerji kaynakları var.

I- Rüzgâr.

Teknik bir ekip tarafından inceleme yapılabilir. Sarım Havzasının aşağı bölümü oldukça sıcak bir bölgedir. Öğlen sonraları ısınan hava yüksek bir hızla yukarıya doğru çıkar ve aynı biçimde dağ geçitlerinden aşağıya doğru serin bir rüzgar dalgası iner. Gün ortasından gece ortasına kadar Şewşin dağından Dêdvan Ziyaretine kadarki dağ silsilesinde rüzgarın hızı 40-50 km'den aşağı düşmez. Tahminen 10 km uzunlukta olan bu silsilede kurulacak Rüzgar türbünleri birkaç şehrin enerji ihtiyacını karşılayabilir. Sarım Havzasında yapılacak HES'lerden elde edilecek enerjinin 10 katı buradan üretilebilir. Böyle bir durumda doğa da korunmuş olur.

II- Güneş Enerjisi

Sarım Havzasının aşağı kısmı güneye bakar. Bu nedenle güneş ışınları dik vurur ve oldukça sıcaktır. Tarım arazisi olmayan birkaç kilometre kare üzerinde kurulacak güneş panelleri bir şehrin enerji ihtiyacını karşılayabilir.

Her mevsim rüzgarları ile bilinen Sarım...

Gerek rüzgar türbünleri ve gerekse güneş panellerinden elde edilecek enerji hem ucuz, hem doğal ve hem de HES'lerde üretilecek enerjiden çok daha fazla olacaktır. Ayrıca bu tür enerji kaynakları istihdam sorunun çözümüne de katkıda bulunacaktır.

HES'lerin neden olduğu çoraklaşma örneklerinden.

HER YIL 16, 17, 18 TEMMUZ'DA
BU ŞİFALI SU YÖRE HALKI
TARAFINDAN KULLANILMAKTADIR.
GÖZ, DERİ, MİDE BÖBREK
HASTALIKLARINA ŞİFALI OLDUĞU
BİLİNİR.

J- Turizm

Sarım Havzasının doğal güzelliği tüm mevsimlerde yerli/yabancı turist çekecek bir potansiyele sahiptir.

Riz'de bulunan Hem suyu üzerinde her yıl panayırlar düzenlenmektedir. Bu suyun deri, mide ve göz hastalıklarına iyi geldiği deneyimlerle görülmüştür. Daha da geliştirilebilir ve çekim alanı haline getirilebilir.

Yabani hayvan, kuş türlerinin çokluğu, doğal meyve ve sebze üretimi Sarım havzasını çekici kılmaktadır.

Yazları bir tatil ve panayır, kışları ise kayak merkezi olmaya aday bir coğrafyadır.

Tahrip edilmemiş doğası ve tarihi Dız Kalesi ve dağı ile **doğa ve kültür turizmi** için ideal bir alan olan Sarım Havzası özgün projeler ve organizasyonlar ile tanıtılarak bu yönüyle de değerlendirilebilir.

Riz- Awa Hem- Cilt hastalıkları, göz/katarakt ve mideye şifalı Hem/Maden suyundan bir göze

Doğa turizmine aday özgür akan derelerimizden...

Dünyadaki tüm canlılar ve insanlık için **SU HAKTIR**

Su Hakkı İle Devletin Ödevi ve Egemenlik Hakkının Sınırı

Su, özel mülkiyet konusu olabilir mi? Devletin su üzerindeki hak yetkilerinin sınırı nedir? Devletin nüfus ve coğrafya üzerindeki hakimiyeti ona su kaynakları üzerinde mutlak bir hak sağlar mı biçimindeki sorulara ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde cevaplar aramak gerekiyor.

Örneğin Hindistan mahkemeleri "Su hakkı suyun çıktığı coğrafyaya aittir. Devlet ve hükümet içme amacıyla olsa dahi bu suyu yerli halktan alıp bir başka kesime vereme hak ve yetkisine sahip değildir" biçiminde kararlar almıştır.

Suyun "coğrafyaya ait" olması kavramı, bitki-hayvan hakları, çevre - iklim kavramları ile birlikte ele alınması gereken bir konudur.

Daha açık bir ifade ile su hakkı, mülkiyet ilişkisi ile tanımlanamayacak olan tüm canlı ve cansız varlıklara ait ve ekonomik değerlerle ifade edilmesi mümkün olmayan bir tanıma sahiptir.

Su kaynaklarının özelleştirilmesi, su kullanım hakkının şirketlere devri bu anlamda hukuk dışı bir durumu ifade ediyor.

Günümüz dünyasında bilim camiası, çevre örgütleri enerji sağlamak amacıyla su kaynaklarının özel şirketlere devri idare ve yürütme için sorumluluktan kaçınma ve aymazlık olarak değerlendiriyor. Suyun gasp edilmesiyle elde edilen enerjinin birkaç misli Rüzgâr, güneş ve jeo termal kaynaklardan elde edilebilir. Yine bu çevreler, enerji nakil hatlarının iyileştirilmesi, izalasyon gibi yöntemlerle sağlanacak enerji tasarrufu Keban Barajında üretilen elektrik enerjisinin birkaç misline bedel olduğunu iddia etmektedir. Bu yapılmadan hükümetin su kaynaklarını şirketlere devri, yeni barajlar ve HES yapımına yönelmesi, doğaya ve yerli halka karşı sadece sorumluluktan kaçma değil, husumet olarak değerlendirilmektedir.

Zira su, insanlar ve diğer canlı tüm varlıklar ve ekosistemler için varoluşsal öneme sahip ve yerine başka bir şeyin ikame edilemediği bir varlıktır. HES, suyu kaynağından cebir boruları ile hapsederek, dereleri kurutma uygulamasıdır. Bu yönüyle "HES'ler doğa ve insan yaşamını katletmeye yönelik bir imha savaşı" olarak tanımlanmaktadır.

Şirketler bu katliam uygulamasını perdelemek amacıyla "yaşam hakkı" denilen ve suyun %10'unu serbest bırakmayı uygun gördüklerine ilişkin hileli bir yöntemle başvurmaktadırlar. Bir kase marul yetişmesi için 140, bir kase domates için 185, bir kilo elma için 1000, bir kilo süt için 11000, bir kilo et için 15.000 litre suya ihtiyaç duyulurken hangi yaşam hakkından söz edilebilir?

Suyun özelleştirilmesi ve işletme hakkının özel şirketlere devri konusu yaşam hakkına doğrudan müdahaledir. Bu anlamda devlet idaresinin yetki sınırlarının hak-hukuk ve adalet çerçevesinde belirlenmesi gereken bir sorundur.

Karadaniş'de olduğu gibi Sarım Havzası ve çevresinde de köylüler kuşaklar boyu sırtlarıyla toprak taşıyarak araziye kültür arazisi haline getirmiştir. Bir kararnameyle köylülerin can verdiği bu topraklardan sürmek, yaşam alanlarını yok etmek bir hukuk ve adalet sorundur.

Yabani hayvanların, böceklerin yüz binlerce yıl verdikleri mücadele ile kendileri için vatan yaptıkları bu topraklarda onları katliama, yok etmeye sürüklemek ilahi adalete sığdırılması mümkün olmayan bir uygulamadır.

Devlet varlık gerekçesini ve meşruiyetini vatandaşların huzur-refah ve yaşam hakkına saygıdan alır. Suyun özelleştirilmesi, su kaynaklarının kurutulması, halkın yaşam alanına doğrudan müdahaledir. Bu anlamda devlet, kaynak başını tutan korkunç "Yedi Başlı Canavar" rolünü üstlenememelidir.

İklim ve canlı yaşam üzerinde belirleyici etkisi bulunan bitki faunasını yok etmek hizmet değil, felakettir.

Dünya değişiyor ve nihayet insanlık kendi eliyle yarattığı felaketin farkına varıyor. 2002 yılında yürürlüğe giren Senegal Nehri Su Şartında suyun "temel bir insan hakkı" olduğuna vurgu yapılmıştır. "Temel insan hakkı" ifadesi suyun ekonomik temelli değil, hak orijinli olarak ele alınmasını gerekli kılıyor. Bu hak, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin Cenevre'de düzenlediği 29'uncu oturumunda teyit edilmiştir.

1982 Anayasası 56. Madde " Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamakla yükümlüdür" diyor.

Anayasa ve yasalar devletin su kaynaklarını "özelleştirmesi" yetkisinden söz etmiyor. Devlete, çevre sağlığını, doğal yaşamı korumak, vatandaşların ruh ve beden sağlığını korumak" için ödevler yüküyor.

Suyun, yaşam perspektifinden yoksun bir anlayışla özel mülkiyete konu edilmesi durumu Kenan ülkesinde görüldüğü gibi kıtlık ve felaketlere, Boliviya'da " Cochabamba Su Savaşları" olarak tarihe geçen isyanlara neden olmuştur. Bu bilincin bir sonucu olarak Çin, ABD ve Kanada büyük barajların yapımını yasaklamıştır.

Sonuç olarak;

Su hakkı, insan hakkı olduğu kadar aynı zamanda bitki, böcek, yabani yaşam, ağaç ve orman hakkıdır da. Devlet, su kaynakları üzerinde sınırsız tasarrufta bulunma hak ve yetkisine sahip değildir.

Güneş, rüzgar, biotermal ve hatta nükleer reaktörlerle sınırsız enerjinin üretildiği günümüzde, suyun hapsedilerek enerji üretiminde değerlendirilmesinin ekonomi mantığı, yaşam hakkı, iklim şartı ile sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı gibi değerlerle bağdaşmamaktadır.

Su hakkının gasp edilmesi Sadece Sarım Havzası ile sınırlı tutulmamalıdır. HES ve baraj uygulamalarından keenlemeyekün vazgeçilmelidir. .

Devlet, asırlar boyu bize ve doğaya yaşamı bahşeden suyumuzu özel mülkiyet konusu yapamaz/yapmamalıdır. İlle de öyle bir uygulama yapılacaksa Sarım Havzası sakinleri olarak suyumuzu aynı bedel ve ücretle kendimiz satın almak istiyoruz.

Taşköprü (Geliyê Goderne)

Temran (Geliyê Aşa)

ÇEVRESİNE HAYAT VEREN DERELERİMİZ
ÖZGÜR AKSIN
YAŞAM İÇİN GEREKLİ ENERJİYİ
ALTERNATİF ENERJİ KAYNAKLARINDAN
ELDE EDİLSİN..

I- HES'ler

I- HES Nedir, Neden HES'leri istemiyoruz?

HES, Hidro Elektrik Santrali'nin kısaltılmış adıdır.

Barajlar, elektrik üretme, sulama, yerleşim yerlerinin su ihtiyacını karşılama, erozyon ve sel baskınlarını önleme gibi çok amaçlı olabilir. Ancak HES'ler dere sularını kaynağından alır borularla olabildiğince aşağıları getirilir, santralara aktarılır, hız, yoğunluk kazanmış su ile regülatörler dövülür, elektrik üretimi sağlanır.

Uygulamadaki açıklaması ise çok daha farklıdır.

Örneğin Sarım vadisini oluşturan üç ana koldan biri olan Hızgınas çayı Hızgınos'un tam dibinden kesilir. Borularla Bamusi'de kurulmuş olan santrale ulaştırılır. Yaklaşık 40 km'lik bu mesafenin seviye farkı aşağı yukarı 700 metredir. Oysa ki bir barajın yüksekliği 90-180 metre arasındadır. Bu yüksekliğin sağlanması ile elektrik üretimi de 2-3 kat artmış oluyor.

Ama velakin....

40 km hat boyunca tek bir canlı kalmamış oluyor. Arazi bütünüyle çölleşiyor. Balıklar, kuşlar, yaban hayvanları ölüyor, köylüler çoraklaşan arazilerini bırakıp şehir varoşlarını doldurmuş oluyor. Tam bir doğa ve insanlık felaketi. Bu uygulama ile "vahşi kapitalizm" tamda kendisini en çok HES'lerde göstermiş oluyor.

II- HES'ler birer küçük kıyamet gibi on kilometrelerce uzanan bir yaşam alanında doğa ve insanlık için adeta bir kıyamet yaratıyor. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Örgütü HES'lerin yapımını yasaklama derecesinde sınırlamalar getirmiştir.

K- Sarım Havzası üzerinde yapılmak istenen HES yapımına neden karşıyız?

ı- Baraj ve HES'lerin inşası sürecinde doğa tahrip edilmeye, doğal yaşama kıyılmaya başlanır. Bent yapmak, tünel delmek, yol yapmak, kanal yapmak için toprağa vurulan her kepçe, dozer ve kredelerin her bir bıçağı, kayalarda patlatılan her gram TNT doğanın bağında patlatılan dinamit, yüreğine sokulan hançerdir.

ıı- Her bir kepçe vuruşunda milyonlarca yıldır toprakta yaşam bulmuş canlıların evleri, barınakları başlarına yıkılacak, acılar içinde öleceklerdir.

Bir HES Felaketi

Toprağa kök salmış ağaçlar köklerinden sökülecek, renga renk çiçekler topraktan koparılıp hafriyata olacak, şifa veren bitkiler, yemyeşil çimenlikler kurayarak can verecektir.

ııı- Gürültü ve patlamaların sürekliliği nedeniyle korkular içinde yaşayacak olan dağ keçileri, kurtlar, tilkiler, tavşanlar, keklik, hüdhüd kuşu, bülbül, kartal ve şahinler öz yurtlarını terk edecek, mülteci statüsüyle sığınacak ülke arayacaklardır.

Patlama, yol inşa ve hafriyat dökümü sırasında oluşacak toz bulutu yüzlerce

kilometre alanın üstüne çökecektir. Bütün bu alanlarda ekinler, bahçeler, ormanlar, otlak alanlar, meralar, hayvanlar, kuşlar, böcekler, sürüngenler boğularak zehirlenerek ölecektir.

Büyük olasılıkla şirketler "bunun için tedbir aldık, perdeleme yapıyoruz" diyeceklerdir.

Sarım Havzasında Rüzgara karşı perdeleme.....! Bu çok büyük bir yalan. Perdeleme, doğa katliamı yapılırken kimsenin görmemesi için yapılan bir işlemdir. Hava akımı devri-daimin yapıldığı momentum noktası olan Sarım Havzası parabol eğrisinde "perdeleme yoluyla" tozlanmanın önleneceğini iddia etmek, Titanik gemisini üfleyerek denizlerde yürütmekten çok daha komik bir iddiadır.

Öncesi

Sonrası

Unutulmamalıdır ki asıl doğa katliamı baraj ve HES'lerin inşa sürecinde yapılıyor. Sonraki aşamalar ise kılıç artıklarının temizlenmesi misali doğa katliamı tamamlanmış oluyor.

iv- Yukarıdaki değişik paragraflarda Sarım Havzasının değişik açılardan özel durumunu açıklamaya çalıştık. Bir kere dünyada benzerine çok ender rastlanan "özel klima" iklimine sahip bir coğrafya parçasıdır. HES'ler ve barajlar onun bu özelliğini ortadan kaldıracaktır. İklim değişikliği sonucu bu coğrafyanın canlı türleri azalacak, yok olacaktır. Doğal dengenin bozulması ile birlikte on binlerce insanın yaşamı da riske atılmış olacaktır.

v- Yüz yıllardır Sarım Havzasında yaşayan bizler bu doğanın birer parçasıyız. Tıpkı ağaçlar, çiçekler, böcekler ve yaban hayvanları gibi. Doğamız öldürüldüğünde ölecek olan ağaçlar, çiçekler ve yaban yaşamı gibi bizler de ölmüş olacağız. Ormanların, ağaç ve çiçeklerin, yaban hayvanlarının, kuşların, böceklerin yaşam hakkını savunduğumuz kadar kendi yaşam hakkımızı savunduğumuz için HES'lere karşıyız.

vi- Dünyamız iklim değişikliği nedeniyle büyük bir risk altındadır. Birleşmiş Milletler her yıl bu felakete ilişkin raporlar yayınlamaktadır. HES'ler de bu felaketin bir parçasıdır. Dünyamızın bu felakete sürüklenmesini istemediğimiz için HES'lere karşıyız.

vii- Gelişmiş ülkeler ve uygar dünya HES'lerin yapımını yasaklamıştır. Ülkemiz ve insanlarımız "vahşi kapitalizmin" hüküm sürdüğü 1700'lü yıllarda değil, 21. asırda yaşıyor. Bizler bir bütün olarak bu uygar dünyanın bir parçasıyız. 21. Asrın hukuku, parlamentolarda çıkan yasalar değil üstün ve evrensel olan "Doğal Hukuk"tur. Doğal hukukun bize verdiği bu hakkımızı kullanmak istediğimiz için HES'lere karşıyız.

viii- Yukarıdaki paragraflarda vurguladığımız gibi eğer sorun "ülke ekonomisi" ise HES yapımından on kat daha fazla ekonomik yarar sağlayabilecek "Rüzgar türbünleri, Güneş Panelleri, Turizm ve bio tarım-üretim" gibi önerilerde bulduk.

L- Ülke Ekonomisi Yalanı

ı- Basit bir hesaplama ve kıyas

Birsu AŞ, HES yapımını üstelenen ticari bir şirket. Sarım çayı üzerinde inşa edilecek baraj ve HES'ten yılda 80 bin MgW elektrik üreteceği iddiasındadır. Bir KW saatin ücreti yaklaşık 40 kuruştur. 80 bin X0,40= 320 bin TL. Bunun %25'ini devlete vergi olarak ödeyeceğini varsayalım. Bu da 80 bin TL eder. Yıllık olarak Bingöl Balı en az 2 ton civarındadır ve kilosu 50 TL'den alacı bulmaktadır. (Avrupa'da 50-100Eu) bu da 1-2 milyon TL ediyor.

Turizm ve tarım gelirlerini bir yana bırakalım, sadece Bingöl Balı'nın ulusal ekonomiye kazandırdığı /kazandıracığı meblağ budur. Daha açık bir ifadeyle Sarım Havzasında ve Sarım Çayı üzerinde yapılacak olacak olan HES'ler ulusal ekonomiyi katkısı bir yana baltalayacak niteliktedir.

Önerdiğimiz hiçbir sınai tesisinin yapılmadığını, doğanın ve doğal yaşamın olduğu gibi devam ettiğini varsayarak, hayvancılık, tarım, bal, bitki faunası vb. gelirlerin toplamı birkaç milyonu aşıyor. Ekonomik mantık açısından bu, kamu yararını dışlayan ekonomik bir mantıksızlıktır.

Kaba bir anlatımla ifade etmeye çalıştığımız bu reel gerçekliğin teknik bilirkişi raporlarıyla da sabitleneceğinden eminiz.

Biz ülkemizin ekonomik yararını düşündüğümüz için şirketler yararına ve ancak ulusal ekonomi aleyhine gelişecek olan bu duruma karşı olduğumuz için HES'lere karşıyız.

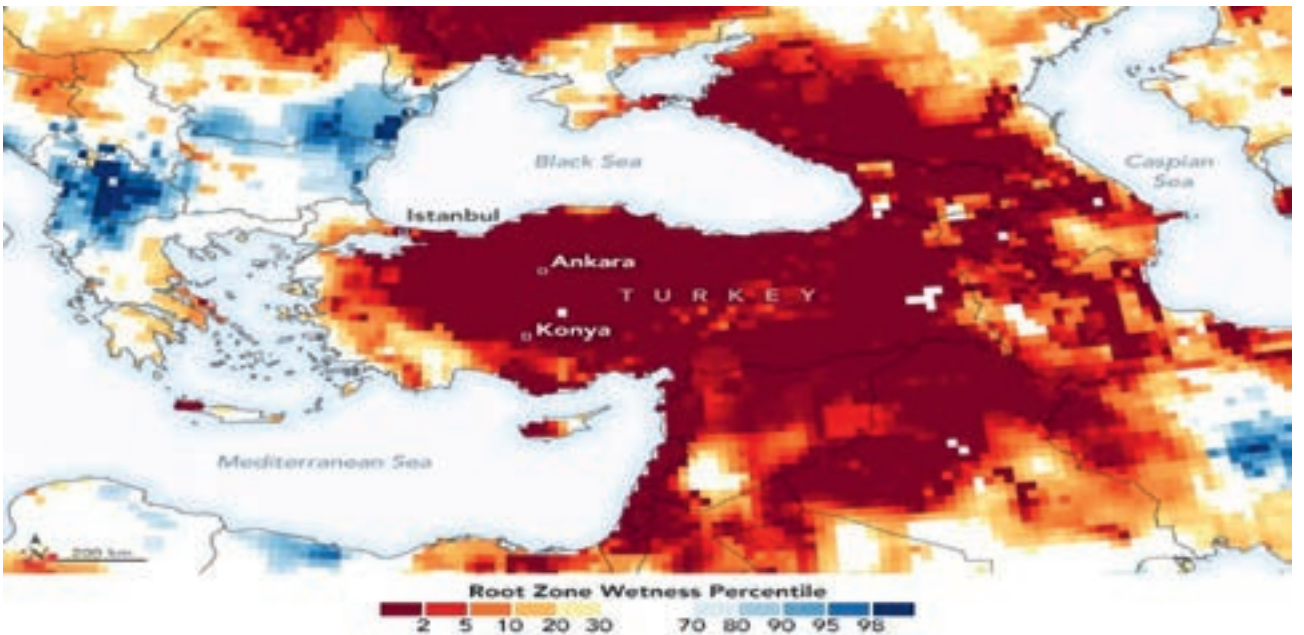
Sonuç çok açık ve net:

Biz ülkemizin yaşanılabilir doğal ve harika özellikleri korunmasını, insan ve doğa yaşamına değer verilmesini istiyoruz.

Şirketlerin güncel çıkarı için doğamızın öldürülmesini, doğal yaşamın yok edilmesini istemiyoruz.

Devlet aşağıda fotosunu verdiğimiz kasıp kavrulmuş bir Türkiye mi, yoksa doğası ve insanıyla zengin bir Türkiye mi istiyor?

Biz ülkemizin bu biçimde kasıp kavrulmasını, 100 kişinin işe alınacağı ve ancak 10 bin insan hayatının sefaletle sürükleneceği, doğamızın tahrip olacağı akıl ve vicdan dışı böyle bir uygulamayı istemiyoruz.

NASA TARAFINDAN ÇEKİLEN TÜRKİYE'NİN SU REZERVİ HARİTASI

M- Biz ne istiyoruz

İklimi, coğrafyası, doğası, yabani hayatın canlılığı, yüzlerce şifalı bitki türünün varlığı Sarım Havzasına dünyada emsali az bulunan bir coğrafi alan niteliğini kazandırmıştır. HES'ler bu doğal dengeyi bozacaktır. HES'lerle doğal dengenin bozulmasına vicdanımız rıza göstermiyor. Devletin yetkili otoriteleri de vicdanlarını önlerine koymalı buna izin vermemelidir.

ı-HES'ler belki bir şirkete gelir sağlayabilir, ancak doğal dengeyi ve yerleşik hayatı tahrip eden çağdışı yapılardır. İlkel metotlarla enerji elde etme biçimidir. Çağdaş ülkelerin tümünde HES'ler yasaklanmıştır. Bizler 21. asrın dışında mı yaşıyoruz?

Enerji alanında çağdaş üretim metotlarının devreye konulmasını, doğamızın korunmasını ve Sarım Çayı üzerinde yapılması planlanan HES yapım projesinin öncelikle durdurulmasını ve nihayetinde iptalini istiyoruz.

ii- Doğal dengeyi bozmak, dinen haramdır. "Sakin hal ölçüde taşkınlık yaparak haksızlık yapmayın-doğal dengeyi bozmayın" (Rahman Suresi 8. Ayet).

Bu İlahi emre uyulmasını istiyoruz.

iii- Doğanın ve doğal yaşamın korunmasına ilişkin çok sayıda yasa ve imzalanan uluslararası sözleşmeler vardır. Birleşmiş Milletler Dünya İklim Sözleşmesi temel sözleşmelerden biridir. Uluslararası bu sözleşme hükümlerine riayet edilmelidir.

Dünya İklim Konferans kararları, Kyoto Protokolü, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk belgeleri arazi kullanımına sınırlar getirmiştir. Bu hukuki sınırlamalar çerçevesinde, Sarım Havzası arazisi kültürel, doğal ve demografik yapısıyla birlikte tahrip edilerek çölleştirilemez.

Bu sözleşmelere uyulmasını, kuşların, yaban hayvanlarının, balıkların, çiçek ve ağaçların, karınca ve böceklerin hak ve hukuklarının korunmasını istiyoruz.

iv- Sarım Havzasının doğal yapısını koruyan bura insanların yerlerinden edilmemesi koşuluyla buranın "Doğal sit" alanı haline getirilmesi için kararlar alınmasını ve yasalar çıkarılmasını talep ediyoruz.

v- Birsu Baraj-HES yapım projesinin derhal durdurulmasını ve sonra da iptalini istiyoruz.

SARIM DER
2008

N- HES'lerin yapılması durumunda yaşam alanları tahrip olacak olana köyler

I- Koçeran bölüm Köyleri

- 1-Gavnor
- 2-Xılboç
- 3-Qencer
- 4-Gavgas
- 5-Tütye
- 6-Maştag
- 7-Bamusi
- 8-Koçeran
- 9-Quçek
- 10-Kurneyn
- 11-Bawerd
- 12-Barav

II- Riz'e Bağlı Köyler

- 2-Pranz
- 3-Norşin
- 4-Xızginos
- 5-Abdos
- 6-Marzun
- 7-Hêrkin
- 8-Mordarig
- 9-Kup

III- Kavar'a bağlı köyler

- 1-Yağmug
- 2-Elmiran
- 3-Kasor
- 4-Koson
- 5-Mezrê Mehi
- 6-Arğat
- 7-Angesor
- 8-Vartug
- 9-şatos
- 10-Seri La
- 11- Karzêl
- 12-Wuslêl
- 13Kançwere

IV- Geliye bağlı köyler

- 1-Mezra
- 2-Lê Gozêr
- 3-Lê Arminyo
- 4-Azgilêr
- 5-Sımat
- 6-Tiryar
- 7-Lê Hesar
- 8-Gumê Bêzi
- 9-Siyer
- 10-Sergevlig
- 11-Vengesor
- 12-Gelîye Heci Yusufi
- 13-Kuyusiya

V- Peçar ve çevresi

- 2-Heşedere
- 3-Güzerek
- 4-Neban
- 5-Şêxmus
- 6-Bawerd
- 7-Barav
- 8- Sêqas

VI- Sarım Çevresi

- 1-Godernê
- 2-Bamusi
- 3-Kurneyn
- 4-Adrok
- 5-Mela
- 6-Siyer

Sarım Havzasının Ekonomik Potansiyeli ve Sarım Havzası Tarım Kooperatifi

Genel Çerçeve

Sarım çayı ve kolları üzerinde inşa edilmek istenen HES türbinleri ile 128 metre yüksekliğindeki barajın, ülke ekonomisine katkı sunacağı, ihtiyaç duyulan enerji ihtiyacını karşılayacağı, iş imkanlarını sağlayacağı iddiası maddi gerçeklikle bağdaşmayan yalan ve yanıltıcı iddialardan ibarettir.

Aşağıda değişik başlıklar altında sunacağımız genel veriler ve detaylandırılmamış ekonomik proje taslağı ile sorular sorup cevaplar vereceğiz.

Söz konusu taslakta yer alan başlıklar, yüzyıllardan beri yürütülen ekonomik faaliyetlerle, herhangi bir araştırmaya ihtiyaç duyulmadan rahatlıkla görülebilen iş alanlarıdır.

Ekonomik faaliyetler Sarım Havzasının doğaya, ülkeye ve insanlarımıza sağladığı faydanın sadece cüzû bir kısmını oluşturmaktadır. Bizce asıl önemli olanın Sarım Havzasının bölge iklimi üzerinde oynadığı roldür. Günümüzde iklim sorunu sadece bir bölgenin yada ülkenin sorunu değil, bir dünya sorunudur.

Bu konuda söylenecek ve yazılacak çok şeyimiz var. Konu bütünlüğünü korumak için kısa kesmek istiyoruz.

A- Çevre-Doğa Dostu Enerji

1- Rüzgâr Enerjisi ve Rüzgâr Türbinleri

Lis dağından Dêdwan Ziyareti dağı arasındaki parabolik çizgi yaklaşık 25-30 km'dir. Bu parabolik çizgi aynı zamanda dağ-ova arasında hava akımının geçiş hattıdır. Diyarbakır-Batman-Bingöl ve çevre ikliminin Sarım Havzası üzerinden belirlendiğini söylemimizin nedeni bu parabolik çizginin hava hareketlerindeki rolünü ve etki gücünü bildiğimizdendir.

Baraj ve HES'lerle bu vadi ağız kapatıldığında çapı 150 km'yi aşan boğucu-sıcak ve kurak bir iklimin bu coğrafyaya hakim olması kaçınılmazdır.

Bu parabolik hat boyunca yılın dört mevsiminde öğle sonralarından gece yarısına kadar saatte hızı 40 km'den aşağı olmayan bir rüzgâr eser. Her 300 metreye bir rüzgâr türbini kurulduğunu varsayarsak bu 100 türbin eder. Bir türbinin üretebileceği elektrik bir semtin elektrik ihtiyacını karşılıyor. Bu yüz semt yada birkaç metropol kentin elektrik ihtiyacının karşılanması demektir.

Rakamlarla ifade etmeye çalışırsak:

Klasik bir rüzgâr türbini yılda en az 660 KW elektrik üretir. Bu 350 hanenin elektrik ihtiyacına karşılıktır. Danimarka'nın ürettiği V164 rüzgâr türbinlerinin her biri 9,5 MW elektrik üretmektedir. Bu da 8500 hanenin elektrik ihtiyacının karşılanması demektir.

Sarım Havzasında kurulmak istenen Birsu Elektrik santralinden elde edileceği düşünülen elektrik yıllık 88 MW'dir. 100 değil, sadece 8 tane rüzgâr türbini aynı miktarda elektrik üretebilir. Rüzgâr türbinin maliyeti baraj maliyetinin çok altındadır. Rüzgâr türbini/leri ile çok daha fazla enerji üretilebilir. Bunun yanında işgal ve tahrip edilmeyen devasa geniş alanda binlerce insanın yaşam alanı, yabancı hayat, bitki faunası, iklim, doğa korunmuş olacaktır.

Başka bölgelerde HES ve barajların yapımı belki bir anlam ifade edebilir, ancak Sarım Havzası için böyle bir girişim, ekonomik mantıktan uzak, doğa ve insan katliamıdır.

II- Güneş Panelleri

Sarım Havzasının Güney Kısımında yer alan Xılboç'tan Merkin yaylalarına kadar ki alan dik yamaçlarla güneşe bakıyor. Güneş ışınlarının buraya dik açıyla vurması nedeniyle bu yamaçlar hemen hemen hiç kar tutmamaktadır. Bu alana geniş ölçekli güneş panelleri kurulabilir. Bu hem ucuz hem de ısı emildiği için iklim üzerinde olumlu etki yapar. Toprağın daha uzun süreli nemli kalmasını sağlar. Bu da bitki türleri ve faunası üzerinde olumlu etki yapar.

Ayrıca güneş panelleri bir kereye mahsus kurulur ve bakım gerektirmez. Yağışlı havalarda da çalışır. 1 Kw'lık fotovoltaik sistem bir saatlik bir zaman diliminde bir kw elektrik üretir. Daha açık bir ifade ile 1 metrekarelik fotovoltaik sistem günde en az 12 kw elektrik üretiyor. Yani bir dönümlük bir araziye kurulacak olan güneş panelleri bir günde 12 bin KW, yılda 4,38 MW elektrik üretir. Bunu 20 dönüme çıkardığımızda yapımı düşünülen Birsu elektrik santralini üreteceği elektrik enerjisine denk düşer.

Sadece bu yamaçlar 5 bin dönümden daha fazla araziye kapsamaktadır. 20 yada 200 dönüm değil, 2 bin dönüm araziye rahatlıkla güneş panelleri konulabilir. Bu da devasa enerji üretimi demektir. Birsu elektrik santralini üreteceği enerji miktarı bunun yanında hiç sayılır.

Birsu Elektrik santralini tahrip edeceği coğrafya binlerce kilometrekaredir. 20 dönümlük dağlık arazi bunun yanında sıfır kalır. Güneş panelleri kurulduğunda doğa tahribatı yok, çevre kirliliği yok, bakım yok, masraf yok. Küresel ısınma denge unsuru, doğa dostu bir enerji kaynağıdır.

Bu olanak varken doğanın tahribi, milyonlarca masraf ve binlerce insanın yaşamının tahrip edilmesini açıklayacak bir ekonomik gerekçe yoktur. 80'i n üzerinde köyde yaşamı yok etmenin vicdanı da yoktur.

B- Tarım ve Hayvancılık

I- 1990 öncesinde aşağıda listesi verilen köylerin her birinde 20 ile 50 aile yaşıyordu. Pêçar istisna olarak 200 hanedir. Her bir hanenin 5-6 büyük baş, 20 ile 50 arasında küçükbaş hayvanı vardı. Bu 7.500 büyük baş, 45 bin küçükbaş hayvana tekabül ediyor. Köylüler geçimlerinin en az %50'sini hayvan yetiştiriciliğinden kazanıyorlardı.

Kültür besiciliğinin yapılması halinde bu oran birkaç misli artırılabilir. Baraj ve HES'lerin yapılması durumunda bu ekonomik kaynak heba edilmiş olacaktır.

Doğal beslenme ile elde edilen et ve süt ürünlerinin ne kadar rağbet gördüğü ve fiyatlarının ne derece yüksek olduğu dikkate alındığında Birsu elektrik barajından elde edilecek kâr bu gelirin yanında hiç kalır.

II- Balıkçılık

Sarım suyu serin, temiz, bol oksijenli ve berraktır. Bu nedenle başta alabalık olmak üzere sayısız balık türü yetişmektedir. Kültür balıkçılığına yönelik havuzların yapılması durumunda Diyarbakır ve Bingöl gibi şehirlerin balık ihtiyacı buradan karşılanabilir.

Mevcut durumda sadece ihtiyaç için balık avlanmaktadır.

III- Arıcılık

Alan köylüleri 1990 öncesinde bal ve şeker ihtiyaçlarını doğadan, doğa arıcılığından temin ediyorlardı. Ancak günümüzde arıcılık bir sektör haline gelmiş bulunuyor. Mevcut durumda 100 aile arıcılıkla geçiniyor. Meşhur Bingöl Kara kovan balı Sarım Havzasında üretiliyor. Bu balın kilosu Avrupa ülkelerinde 50 Avro'ya kadar alıcı buluyor. Bingöl ve Diyarbakır'dan iç ve dış piyasalara aktarılan balın neredeyse tümü bu havzanın ürünü. Arıcılığın gelişmesiyle birlikte doğada ve bitki faunasında bir canlanmanın da yaşandığına tanık oluyoruz. 100 aileden her birinin 200 kg bal ürettiğini düşünürsek bu 20 ton bal ediyor. Bu da sadece bal üretiminde yılda 1 milyon Avro ediyor.

Arıcılık yapılırken doğa, hayvan, bitki fayda görüyor. Aileler, çevre insanlar ve esnaf bunun üzerinden geçimini sağlıyor.

Üretilirken doğayı canlandıran böyle bir üretim biçimi çalışmadan çok ibadettir. Baraj ve HES'lerin yapılması durumunda doğa çoraklaşacak, köylünün, esnafın gelir kaynağı kurutulmuş olacaktır. Bu vebalin altına girilmemelidir.

iv- Sebze Üretimi

a- Coğrafyanın sulak olması nedeniyle toprak verimlidir. Köylüler sebze-meyve üretimi sürecinde gübre ve ilaç kullanmadıkları için burada yetişen sebze ve meyvenin tümü bio'dur. Bio sebze ve meyvenin alıcısı birkaç kat fazla ödeyerek almakta tereddüt etmiyor.

Mevcut durumda yol ve pazar sorunu olduğu için yeterince sebze-meyve üretimi yapılmıyor. Ancak tarım konusundaki eğitim ve altyapı sorunlarının hal edilmesi durumunda burada yetişecek sebze meyve bölgenin ihtiyacını karşılayacak bir potansiyele sahiptir. Bu projelendirilebilir.

b- Alan fıstık ve badem üretimine son derece elverişli bir iklime sahiptir. Aşı yapılarak fıstık ağacı haline getirilebilecek binlerce Kezvan ağacı yabanda öylece duruyor. Bir proje çerçevesinde aşılama yapılması halinde üç dört yıl sonra tonlarca badem ve fıstık ürün elde edilebilir.

Badem ağaçları köylülerin "xelxel" dedikleri yarı toprak yarı çakıl taşlarının olduğu topraklarda yetişiyor. Böylesi zeminlerde yetişen badem ağaçları suya ihtiyaç duymuyor. Her bir ağaç onlarca kilo ürün verebiliyor. Köylüler ihtiyaçlarını yabani badem ağaçlarından karşılıyor. Ancak badem ağaçlarının yetişebildiği çok verimli zeminler var. Örneğin Riz/Mezragor denilen toprak parçası badem ağaçları için harika bir topraktır. Burada binlerce badem ağacı dikilebilir. Onlarca aile ciddi bir emek vermeden ve yorulmadan yaşamlarını bu ürün üzerinden kazanabilir.

c- Geçmişte ceviz üretimi temel geçim kaynaklarından birisiydi. Yıllık olarak her aile ortalama 1 tondan daha fazla ceviz satardı. Köylerin yakılması sonucu yaşlı ceviz ağaçlarının tümü kesilip yakıldı. Son 10-15 yıldır dikilen fidanlar henüz yeteri derecede ürün veremiyor. Ceviz ağaçları 20 yaştan sonra yeteri kadar ürün veriyor. Sarım Havzası cevizleri dolgun ve kalitelidir. Tüm zamanlar için yüksek fiyata alıcı bulmuştur. Uzun vadede buraya dikilecek yüzlerce ceviz fidanı ile yüksek kalite ve düzeyde ürün elde edilebilir.

d- Geniş yapraklı ve değişik türlerde çok miktarda dut ağacı halen mevcuttur. Dut ağacının meyvesinden pekmez, reçel, pestil ve çok daha değişik ürünler elde ediliyor. Ayrıca sert tahtasından müzik aletleri ve çok kaliteli mobilya yapılıyor. Geçmişte dut ağacı yapraklarından koza üretimi yapılıyordu. Önemli bir gelir kaynağıydı. Ancak Çin'den ithal edilen ipek nedeniyle fiyatlar maliyetin altına düşünce bu alandaki üretim de durdu. İpek ithalinin durdurulması yada sübvansiyon uygulanması durumunda ipekböcekçiliği yeniden canlanabilir. Alan buna oldukça elverişlidir.

e- Bütün köylerde dere ve çay kenarlarında sıkça kavak ağaçlarına rastlamak mümkün. Mevcut durumda köylüler kereste ihtiyaçlarını kendileri karşılıyor. Ancak uygun kavak fidelerinin dikilmesi durumunda Sarım Havzası birkaç şehrin kereste ihtiyacını karşılayabilir.

v- Orman ve Ağaçlandırma Faaliyeti

İklim uygun olduğundan dikilen her fide fazla hizmet gerektirmeden olgunluğa ulaşıyor. Hatta fidan dikmeye bile gerek olmadan doğa kendi kendisini yeniliyor. Sarım havzası kısmen de olsa ormanlık bir alandır. Ancak bu ormanlar ıslah edilebilir ve yeni fidanlar ekilerek alanı, bölgenin akciğine dönüştürmek mümkün.

Böyle bir durumda, doğal yaşam daha da zenginleşir, turizm gelişir, yüzlerce km çapında bir bölgenin iklimi olumlu anlamda ciddi bir değişiklik gösterebilir. Bunun için bölgenin öncelikle "Doğal Sit Alanı" olarak ilan edilmesi ve korunması gerekiyor. Bu büyük bir projedir. Merkezi yada yerel idari merkezlerce desteklenmesi gerekiyor. Bu destek her zaman için bulunabilir.

C- Turizm

Doğal güzelliği, havası, bol miktarda sebze ve meyvesiyle ünlü olan Sarım Havzası yaz ayları için yerli ve yabancı turistler için bir çekim alanı haline getirilebilir. Mevcut durumda Avrupa ve Amerika'da yaşayan bu alanın çocukları yaz aylarında tatillerini Sarım Havzasında geçirmektedirler.

Şifalı maden ve soğuk suları, değişik türlerde şifalı bitki çayları, bio meyve ve sebzesi, balık, doğal beyaz ve kırmızı et mutfağı ile zengin olan bu coğrafya kısa süre içinde turistlerin ilgi odağı haline getirilebilir.

Böyle bir durumda iç ve dış turizmden elde edilecek gelir Birsu Elektrik Santralinden elde edilecek gelirden çok daha fazla olacaktır.

D- Örgütlenme

Alanın doğal yapısının ve orijinliğinin korunması için alanı yabancı işletmecilere teslim etmek yerine alan yerlilerine maddi ve eğitim desteği verilerek tüm bunlar gerçekleştirilebilir. Devletin bunu yapmasına gerek yoktur.

a- Sarım Havzası Tarım Kooperatifi bünyesinde tüm bu çalışmalar yapılabilir.

Sarım Havzasında yaşayan 80 köyün sakinleri olarak öncelikle yaşam alanımıza dokunulmamasını istiyoruz. Bu projede ülkenin ve halkın çıkarı değil, zararı vardır. Devletin ekonomik çıkarı söz konusuysa Birsu elektrik santralini kuracak olan Silvan Elektrik Ltd. şirketi 49 yıllığına kiraladığı Sarım Havzası suyunu, biz kiralamak istiyoruz. Tercih önceliği yabancı şirketlere değil, buranın yerli halkına aittir. Şirket devlete yıllık olarak ne veriyorsa bizler ondan 1.000 TL daha fazla vererek kullanım hakkını satın almak istiyoruz.

b- Sarım Havzası Tarım Kooperatifine dahil edilecek olan köyler

I- Koçeran Bölüm Köyleri

- 1-Gavnor
- 2-Xılboç
- 3-Qencer
- 4-Gavgas
- 5-Tütye
- 6-Maştag
- 7-Bamusi
- 8-Koçeran
- 9-Quçek
- 10-Kurneyn
- 11-Bawerd
- 12-Barav

II- Riz'e Bağlı Köyler

- 2-Pranz
- 3-Norşin
- 4-Xızginos
- 5-Abdos
- 6-Marzun
- 7-Hêrkin
- 8-Mordarig
- 9-Kup

III- Kavar'a bağlı köyler

- 1-Yağmug
- 2-Elmiran
- 3-Kasor
- 4-Koson
- 5-Mezrê Mehi
- 6-Arğat
- 7-Angesor
- 8-Vartug
- 9-şatos
- 10-Seri La
- 11- Karzêl
- 12-Wuslêl
- 13-Kançwere

IV- Geliye bağlı köyler

- 1-Mezra
- 2-Lê Gozêr
- 3-Lê Arminyoy
- 4-Azgilêr
- 5-Simat
- 6-Tiryar
- 7-Lê Hesar
- 8-Gumê Bêzı
- 9-Siyer
- 10-Sergevlig
- 11-Vengesor
- 12-Geliye Heci Yusufi
- 13-Kuyusiya

V- Pêçar ve Çevresi

- 2-Heşedere
- 3-Güzerek
- 4-Neban
- 5-Şêxmus
- 6-Bawerd
- 7-Barav
- 8- Sêqas

VI- Sarım Çevresi

- 1-Godernê
- 2-Bamusi
- 3-Kurneyn
- 4-Adrok
- 5-Mela
- 6-Siyer
-/.....

Bu yazı ekonomik bir proje değil, ancak Sarım Havzasının ekonomik potansiyelini ifade eden kısa ve genel bir rapor niteliğindedir.

ben düldül
peygamber devesi, mantid diye çağırılırim bazen
sarım'da adım düldül
hawar , hawar ki hawar
yuvamızı yıkıyor makinalar
bak, ayağı kırılmış pehlivan karıncanın
yuvasına ağlıyor, yarasına inliyor
cırcır böceği, kertenkele, çalikuşu, bal arısı
ülkesinde göçmen, yurt arıyor
oysaki tutunduğumuz bir çalı
bu zulüm neden, ey adem oğlu
ben düldül
hawar, hawar ki hawar
yuvamızı yıkıyor makinalar

SARIM DER
2008